

Arvo Pärt, Hardijs Lediņš ja rituaalsed hetked Riias oktoobris 1977

Kevin C. Karnes

Arvo Pärdi *tintinnabuli*-muusika esmaesitus Tallinnas 27. oktoobril 1976 oli linna kultuurielus paljulubav sündmus, nii „ametlik“, kui üks kontsert Eesti NSV-s olla sai. See polnud aga Pärdi *tintinnabuli*-stiilis muusika esimene avalik esitus. Too leidis aset 27. aprillil 1976, kui Riia vanalinnas anglikaani kirikus toimunud uue muusika festivalil tuli mitteametlikult esiettekandele „Saara oli 90-aastane“. Festivali organiseeriti Riia Polütehnilise Instituudi üliõpilasklubi diskoteegi egiidi all. 1977. aasta oktoobris korraldas üliõpilasklubi arhitektuuritüdeng Hardijs Lediņši (1955–2004) eestvedamisel teise uue muusika festivali, kus anti võimalus järgmiste *tintinnabuli*-kompositsioonide esmaesitusteks: „Arbos“, „Cantate Domino canticum novum“, „Fratres“ ja „Summa“, kõrvuti salapärase *tintinnabuli*-teosega, mille pealkirjaks oli „Test“. Artikkel keskendub sellele varasele, suuresti unustatud seosele Pärdi, *tintinnabuli*-muusika ja tudengikultuuri vahel 1970ndate NSVL-is. Selles näidatakse, et Riia üliõpilasklubist sai tol ajal helilooja laboratoorium, põrandaalune ruum, kus ta tuli esimest korda avalikult välja otseselt kristliku muusika loojana.

Riias esmaesitusele tulnud, „Testiks“ nimetatud kompositsiooni identiteet oli uurijatele kaua aega müsteerium, kes oletasid seost Pärdi muusikaga filmile „Navigaator Pirx“ (1978–79). Kuid filmiga seonduv arhiivimaterjal ei näita kokkupuutepunkte filmimuusika ja Pärdi *tintinnabuli*-stiilis loomingu vahel, peale käputäie tsitaatide teosest „Kui Bach oleks mesilasi pidanud“ (1976). Ent helisalvestis oktoobrikuise festivali kontserdilt, mis on säilinud Lediņši perekonnasõbra Lauris Vorslavi eraarhiivis, näitab, et „Test“ oli tegelikkuses Pärdi „Missa syllabica“ (1977). Pärdi muusikapäevikud tõendavad, et „Missa syllabica“ oli esimene *tintinnabuli*-teos, mille ta komponeeris, kasutades tekstist muusika tuletamisel oma niinimetatud süllaabilist meetodit. Tõepoolest, ta oli avastanud süllaabilise tehnika, otsides teed, kuidas komponeerida ladinakeelset missat.

Et mõista, miks Riia diskoteek kujutas endast turvalist kohta, kus korraldada Pärdi ideoloogiliselt kõige problemaatilisema, nõukogude võimu poolt keelatud, varjamatult vaimuliku muusika esiettekandeid, võiks lähemalt vaadelda Lediņši diskotegevust Riia Polütehnilises Instituudis. Tema diskoplaanidele oli alus pandud 1974. aastal, ja diskoteek muutus kiiresti magnetiks tudengitele ning linna ja kaugemategi piirkondade loomingulistele noortele. Algusest peale osutus Lediņš väga osavaks võimude toetuse säilitamisel, saades oma tegevusele korduvalt heakskiidu komsomoli juhtorganitel ja koostades kavasid, millesse olid kaasatud külalised nõukogude ühiskonna ülemkiihist, kaasa arvatud Läti NSV Heliloojate Liidu esimees ja – sellest on teateid – Alfred Schnittke. Tegelikult imetleti Lediņšit ja tema tegevust Polütehnilises Instituudis niivõrd, et tal lubati tegutseda küllalt vabalt; arhiivimaterjalid tõendavad, et vastutavad komsomolitegelased lubasid tema diskodel toimuda ilma suurema järelevalveta.

See oli kontekst, milles Lediņš ja ta sõbrad organiseerisid 1976–77 oma uue muusika festivali. Festivali külaliste hulka kuulusid Aleksei Ljubimov, Tatjana Grindenko ja helilooja Vladimir Martõnov. Eriti Martõnovile tähendasid Riia festivalid nõukogude muusikaelus märgilise tähendusega sündmusi, need andsid talle nagu Pärdivilegi võimaluse esitleda oma esimest varjamatult vaimulikku kompositsiooni diskoteegiprojekti turvalistes raamidest. Samal oktoobrikuise festivalil, kus mängiti Pärdi „Missa syllabicat“, tulid esiettekandele Martõnovi „Passionslieder“ („Kannatuslaulud“, 1977). Kuid hiljem lahvas skandaal. Martõnovi teose esituse ajal levitas üks festivalist osavõtja kontserdikülastajate hulgas „Kannatuslaulude“ vaimuliku teksti koopiaid. Koopiad leidsid tee võimudeni, ja Lediņšil keelati tulevikus festivali korraldada. Sel momendil liikus impulss Tallinna, kus Varajase ja nüüdisaja muusika festival novembris 1978 tähistas selle üürikese festivalitraditsiooni kulminatsiooni ja ühtlasi lõppu.

Tõlkinud Anu Schaper